

D. A. G.
DISSERTATIONIS ACADEMICÆ,
DE
OFFICIO
ORATORIS SACRI
IN
ARGUMENTIS DISPONENDIS,
PARTICULA POSTERIOR;

QUAM
CONSENSU AMPL. SENAT. PHILOS. IN REG.
ACAD. ABOËNSI,
PRÆSIDE
MAG. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,
ELOQUENTIÆ PROFESSORE REG. ET ORD.

PRO GRADU
Publice examinandam sistit
JOHANNES UTTER,
Satacundensis,
In AUDITORIO MAJORI Die   Novembris
An. MDCCLXXXI.

H. A. M. C.

ABOË,
Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL,

§. VII.

Argumentorum porro excipit *usus* & *recta conformatio*, quam Rhetores *Contentionem* vocant, tertiamque orationis constituunt partem; eo a nobis minus prætereundam, quod hæc rectissime, *quasi viscera orationis vitamque continere* dicitur. Constat hæc cum *Confirmatione* nostræ sententiæ, tum *Confutatione* contrariæ. Illa semper necessaria est, ut ipsa arx & caput totius instituti; hæc plerumque prætermitti nequit, quamvis non semper illam separatim adhibere opus sit, sed sparsim, ubi res postulat intexi, atque singulis sæpe argumentis exponendis adjungi, aptissime queat. *Judicio* hic *Oratori* opus est exquisito, ut in cæteris officii sui partibus, pro materiæ occasionisque cujusvis varia indole, varie tractandis. Est ubi *Confutatio* præcedere debeat *Confirmationem*; quoties videlicet oppositos sententiæ nostræ errores, animos auditorum ita fascinare noverimus, ut omnem argumentis nostris aditum obstruant, adversosque veritati & ab ea alienos reddant: quæ itaque impedimenta diligenter cauteque primum removenda sunt. Est ubi errorum semina quædam, & quasi ocelli radicum noxiarum, in mentibus, licet jam victis, remaneant, rursus pullulaturi, nisi sollicitè inde expurgentur. Quoties igitur, & quo maxime loco nocere opiniones falsæ videntur, semper *Confutationis* lacertis evellendæ & ejiciendæ sunt. Sacri *Oratoris* hostes acerrimi imprimis sunt *practici illi errores*, atque noxia præjudicia, quæ homi-
nes

nes occæcant & a veræ pietatis studio cohibent; quæ itaque diligenter & cognoscere & debellare, falsa qua seducunt specie nudare, & fascinandi potestate efficaciter exuere, studiosissime debet: nisi iis enim victis, omnino nihil est effecturus. Patet hinc, quam accurata cognitione, cum animi humani in genere, tum auditorum imprimis suorum, Sacro Oratori opus sit; ut obscuros etiam quasi angulos mentium perquirere, latebras detegere, & occultantes sese errorum radices inde evelere valeat. Docet hoc, quanti experientia, quanti observationis diligentia, quanti suæ mentis emendandæ studium, quanti scientiarum subtiliorum tractatio, ad illam facultatem assequendam momenti sint! Alios vero errores, (imprimis theoreticos) quam a quibus aliquid periculi suis maxime auditoribus immineat, non facile attingat: prudentius vel privatis colloquiis ac disputationibus, ubi opus fuerit, expugnandos, vel singularibus quæ hanc forte operam postularerint occasionibus, dissolvendos reservaturus. Nullos autem oppugnare aggrediatur, nisi quos victoriosa manu prosternere & potenter obterere valeat: ne optimam causam debili defensione prodidisse videatur, & suspiciosos adversarios pertinacesque, in erroribus sua culpa confirmet. Quid itaque de eorum audacia censendum, qui ab omnibus fere necessariis subsidiis imparati, ad gravissimum hoc S. Oratoris munus provolant? Et quid mirum, tam paucos hac facultate valere? *Nimirum majus est hoc quiddam, quam homines opinantur, & pluribus ex artibus studiisque collectum, &c.*

(a) Sed in viam redeamus. De *Confirmatione* ipsa, quæ

C 2

præci-

(a) Cfr. CICERO de Orat. Lib. I, Cap. V. toto; qui etiam merito, L. III. Cap. XXII. *neque enim, inquit, apud homines res est ulla difficilior, neque major, neque quæ plura adjumenta doctrinæ desideret.*

præcipiunt in universum Rhetores, nostro quoque esse tenenda, facile intelligitur. Argumentorum nempe collocandorum eum esse eligendum ordinem, qui ad persuadendum maxime sit accommodatus; idque pro suorum præcipue auditorum moribus & ingeniis: nec negligendum esse ordinem quem facilius transitus ab uno ad aliud argumentum ivadeat, quo coagmententur quasi aptius inter se, & mutuo adjuncta robore agant validius: quæ reliquis lucem promittant ac firmitatem, esse his præmittenda; quorum vis aliis nitatur, non nisi fundamentis suis accurate jactis esse his demum superstruenda (cf. supra §. II): fortissima primo fere & postremo loco esse collocanda, debiliora vero in medium conjicienda: *ut imbecillia natura, mutuo auxilio sustineantur* (b). Quamquam vix contingere debere Oratori Sacro videtur, ut opus illi sit argumentis uti debilibus, cum tanta copia suppetat firmissimorum; nisi quod ingenia auditorum hujusmodi discrimen, inter argumenta per se æque firma, nonnumquam inducant, prudenti Oratori haudquaquam negligendum. Et quæ sunt reliqua hujus generis præcepta prudentiæ; de quibus pluribus hic commemorare nihil est necesse. Cfr. ERNESTI *Init. Rhet. P. I. S. II. C. IV. §. §. 215--225.*

§. VIII.

Solent hoc loco Rhetores etiam de *Tractatione & Elaboratione* Argumentorum, (sive de *Argumentatione & Amplificatione*, illa imprimis, prudenti & scita ratione instituenda,) præcipere (a). Quam itaque doctrinam, licet accuratius fortassis vel proprio exponendam loco, vel

---

(b) Cfr. QUINCTILIANUS *Instit. Orat. L. V. C. XII.*

(a). Vid. VOSSIUS *Commentar. Rhet. L. III. C. V. Sect. IV. --- VII. Ven: ERNESTI Inventionis loco adjungit,*

vel partim Inventioni partim Elocutioni subjiciendam, morem quodammodo secuti receptum, hic nos quoque tangemus. Facile igitur cuivis patet, non sufficere oratori *Inventionis* ope silvam argumentorum collegisse, ex qua tanquam ex materie, orationis ædificium sit struendum; neque *Disponendi* cura, quasi Delineationem totius operis suscipiendi, ordinisque rationum collocandarum, concinnasse: sed opus porro esse vel maxime, ut ædificium ipsum solida & decenti compage exstruatur ac perficiatur (b). Atque hoc materie suæ quasi usu, imprimis Orator differt a Doctore & Philosopho, inque propriam quandam operis formam concluditur, S. Profanisque Oratoribus communem. Nempe *Philosophi* atque *Oratoris* officium, & auditorum & ipsius *consilii* diversitate, quo quisque agit, admodum discrepat. Ille auditoribus plerumque acutioribus, cultioris ingenii, pertinaciori attentioni adsvetis, habitu quodam (quem vocant) meditandi præditis, litterarum cognitione instructis, sententias suas breviter, nervose, idearum enunciationumque universalium & abstractarum adhibito subsidio, terminorum technicorum utens compendiis, proponere, ac nudis ratiociniorum adhibitis lacertis confirmare studet. *Orator* vulgum plerumque, ingenii tardioris hebetiorisque, litteris minus cultum, parum vel diu vel acriter iis quæ dicuntur attentionem animi infigere

C 3

valen-

Init. Rhet. Part. I. Sect. I. Cap. X. seq. Naturali rei servato ordine, post dispositæ Orationis curam, plene elaborandæ & quasi exstruendæ ejusdem labor excipit.

(b) CICERO *Orat. Cap. 27. Est prudentiæ pæne mediocris quid dicendum sit videre; alterum est in quo Oratoris vis illa divina virtusque cernitur, ea quæ dicenda sunt, copiose, ornate, varietate dicere!*

valentem, docere, ac fidem illi & obsequium dicendo elicere vel extorquere, necesse habet. Ab ideis itaque abstractis, quantum fieri potest abstinere, terminosque technicos, & scientificam, quam vocant, formam atque subtilitatem, fugere summopere debet; communisque sermonis simplicitatem & consuetudinem, quæ curam tamen, nobilitatem & vim non excludat, imitari (c). Summa eum niti ope decet, ut res quam apertissime explanet, ad vulgi etiam sese captum dimittens, & ad ingenia auditorum, probe a se explorata perspectaque, diligenter semet accommodans. Unde dicendi illa copia nascitur, a CICERONE tantopere in Oratore commendata (d). Non enim plura tantum argumenta, quam quibus Philosopho opus videri queat, (uno plerumque, si firmum fuerit, contento) adhibere necesse habet, quod in tanta auditorum diversitate non unum omnium æque potenter expugnat animos; sed idem forma etiam exornare alia atque alia, verbis explicare variatis, subsidiis firmare uberioribus, luminibus illustrare pluribus, ratione ipsa atque lege muneris sui cogitur: neque modo ut intelligatur probeturque, sed etiam ut vincat, ut flectat, ut ad agendum auditores impellat, studere debet. Cfr. ERNESTI l. c. §. §. 127 -- 131. Hæc igitur, quibus adminiculis & tanquam machinis efficere feliciter queat, & quam idcirco quasi formam dare tractationi suæ debeat, est quod nobis dispiciendum paucis venit. Tria nempe sunt quæ hoc consilio spectare Oratorem oportet; ut auditores rem quam

propo-

(c) Facile patet, sermonem hic nobis non esse de orationibus Epidicticis, ad placendum ac delectandum modo compositis, sed de Pragmaticis, quales sunt Conciones Sacræ, quas nostra spectat opera.

(d) Quæ tamen a vitiosa quorundam loquacitate, puerilique abundantia, permultum differt.

proponit accurate & plene percipiant, ut intellectus eorum ad assensum Oratori præbendum cogatur, & ut animus ad obsequium dictis atque monitis ejus præstandum, permoveatur. Quem ut attingat scopum, non Philosophorum more per idearum analysin & acutas definitiones, essentialia rei, quæ vocant, enucleasse & sigillatim indicasse atque quasi annumerasse sufficit; sed ad sensualem formam, quantum fieri possit redigere illam laboret, & tanquam in conspectu animi ponat, ut clare intueri illam valeat. Non enim faciliores tantum sunt vulgo, & magis familiares, repræsentationes rerum intuitivæ, ut loquuntur, & sensuales, sed etiam natura sua multo vividiores & efficaciores; quod his res sistantur *animis præsentibus*, quales idæ solæ eum ad agendum satis potenter movent (e). Quo itaque artificio, sine molestia adhibita attentione ac meditatione auditores et indolem cernunt rei, & ejusdem ad sese habitum percipiunt atque sentiunt: qui, cum quasi coram spectare & contueri ipsi, quod asserimus videntur, nullum fere aliud, ad assentiendum & obsequendum, præterea argumentum desiderant. Succedit autem ita Oratori hoc consilium, si ideas quas nobis cupit communicare & inculcare, ad similes, quæ nobis jam sint notissimæ, & sensuales, quam proxime adnectat, & ejusdem generis amplificatione adjecta, efficiat ut principales notiones, per claras imagines & picturas, intuitive a nobis cognoscantur: ex cujusmodi singularibus ideis sensualibus cum idea quædam quasi componitur, celerrime illam mens nostra totam complectitur atque spectat, nec potest
non

(e) Nota res apud Psychologos. Cfr. v. c. LOCKE de Intell. Hum L. II. C. XXI §. 35 -- 38. SEARCH (TUCKER) Light of Nat. Vol. I. C. VI. §. 13 sqq. HOME Elem. of Criticism, Vol. I. Ch. II. P. I. Sect. VI.

non vim ejus vivide sentire (f). Per se autem patet, imagines ad rem illustrandam prudenter esse adhibendas, quæ ejus generis singulæ habeant ad animos vim, qualem a principali idea exferi cupiamus. Maximaque præterea est calliditatis, ut ab illis axiomatibus incipiendo, quæ pro indubitatis audientes ipsi habent, seriem idearum, illorum more continuando, Orator ad ea progrediatur, quæ persuadere illis velit: ita enim eorum tantummodo ipsorum quasi cogitata persequi videbitur, quo facto sponte sua mentes audientium Oratorem comitabuntur, & ad persuasionem lubentes adducentur. Ad quam rem præstan-

(f) Präclare SULZER Allg. Theorie der Schönen Künste, voc. Lehrende Rede: "Hat der Redner hiezu urtheilskraft genug, so kann er aus den gemeinsten vorstellungen seiner zuhörer eine anzahl solcher aussuchen, die ihnen am öftersten wieder zu sinne kommen; und dadurch hängt er die Wahrheiten, die er vorträgt, an eine menge gemeiner vorstellungen, die bey nahe täglich sich in uns erneuern, und eben dadurch auch das Gefühl der damit durch den Redner verbundenen Wahrheiten, wieder erwecken. Hiebey aber hat er wohl zu überlegen, was für eine art Menschen er zu zuhörer hat. Sind es gemeine Menschen, so kann er die ähnlichen fälle und Beyspiele mehr anhäufen, und sich länger dabey verweilen, als wenn er stärkere denker vor sich hat. . . . Eigentlich ist ein Volk erst denn völlig unterrichtet, wenn ihm die nothwendigsten Grundbegriffe und Grundwahrheiten, die einen unmittelbaren einfluß auf sein Betragen haben sollen, so geläufig und so einleuchtend sind, daß jeder sich derselben beynahе stündlich erinnert. Dieses aber kann nur dadurch erhalten werden, daß jene Grundbegriffe durch ähnlichkeit an alle täglich vorkommende sinnliche Begriffe angehänget werden, und daß auf diese art unsere tägliche Bemerkungen gemeiner dinge uns durch eine geläufige Analogie auf jene Grundwahrheiten führen."

praestandam acri tamen iudicio & accurata cognitione ingenii eorum qui audiunt, opus esse, facile intelligitur (g). Atque haec omnia multo sane plus ab Oratore quam a Philosopho, in hoc opere postulari, evidenter docent: cum ille, quod hic primis tantum quasi lineis designat, coloribus etiam aptis inductis pulcre illustrare debeat, ac ita Orationem adornare, ut mens audientis ad rem plene intelligendam nullum fere adhibere conatum coacta, totam se vi orationis percellendam subigendamque libere queat permittere (h). Omnem igitur hanc

D

rem

(g) SULZER I. c. Sehr wichtig ist auch dieses für den Redner, daß er die schon einmal festgesetzten und dem ansehen nach unveränderlichen meynungen seiner zuhörer genau kenne. Dieses giebt ihm ofte den vorthail, das er, anstatt eine wahrheit geradezu zu beweisen, nur zeigen darf, daß sie als ein besonderer fall in dem schon festgesetzten urtheil enthalten sey.

(h) Cfr. SULZER I. c. Die sinnlichen vorstellungen müssen denen, für die der Redner arbeitet, schlechterdings sehr bekannt und geläufig seyn, damit sie schnell sich über die ganze vorstellungskraft ausbreiten. Sie müssen also von gemeinen Gegenständen hergenommen werden; und doch müssen sie eine nicht gemeine aufmerksamkeit erwecken. Dieses ist ein schwerer punkt, der einen Redner von Genie erfordert, der dem völlig bekannten den Reiz des Neuen zu geben, und das alltägliche als merkwürdig vorzustellen wisse. Wer sich nicht sehr weit über die gemeine art zu denken erhoben hat, wird hierin nicht glücklich seyn. In den gemeinsten kenntnissen der Menschen, so wie in den gemeinsten Künsten und einrichtungen der Bürgerlichen Gesellschaft, kommen unzählige dinge vor, die groß und zum theil bewunderungswürdig sind, und nur deswegen unter der menge unserer vorstellungen unbemerkt liegen bleiben, weil man ihrer gewohnt ist. Nur der, welcher auf die ersten gründe der dinge zurückgehen kann, sieht sie in ihrer größe. Ein solcher mann muß der

rem duplici illo *Argumentationis* & *Amplificationis* oratoriarum nomine Rhetores comprehendunt: cujus rationem *in univ[er]sum* accuratius indicare & inculcare, eo magis e re esse duximus, quo sapius ab ea, qui se oratoriarum arti facultatique dedisse fatentur, prorsus aberrant, & muneri huic suo præclare satisfecisse se putant, si Philosophorum tantum more acute, accurate, ordine, confirmare thesin suam valuerint. *Specialius* vero illam, quam *Amplificationis* voce significant partem hoc loco persequi, quod ab *Elocutionis* doctrina divelli nullo pacto possit, merito superfedemus: de *Argumentatione* contra, aptius hic spectanda, adhuc quædam, ad nostri imprimis instituti rationem accommodata, monuisse diligentius, haud inconflutum ducentes.

§. IX.

Argumentatio igitur est, qua ipsa vis & robor argumentorum ad intellectum vincendum atque in assensum trahendum expromitur, quaque demonstratio eorum quæ dicimus, & quasi nervi Orationis, proprie continentur; efficiens, ut rem ita se ac Orator dicit habere, nec aliter esse posse, audientium animi sentiant (a): sine qua reliquus omnis labor vel amplificandi vel exaggerandi, consilio hominis similis est ædificium superbum sabulo mobili superstruentis. Maxime Orator Sacer, qui non temporarios quosdam subitoque rursus transiuros, sed profundos & durabiles in mentibus audientium effectus gignere studet, aures titillasse aut phantasiam oblectasse, satis habere minime debet, sed rationum vi & ponde-

---

Redner seyn, dessen lehrender Vortrag einfach, allgemein, verständlich, und doch von großer Kraft seyn soll.

(a) ERNESTI l. c. Cap. X. §. 117 & 118.

pondere, per totam vitam hominum animis sentiendo, eos expugnare & tanquam lumine circumdare nitatur, ejus splendor cogitationibus eorum perpetuo adfulgeat. & in virtutis via calcanda clare illis præluceat. Sustinet enim illi Doctoris simul personam, quæ paullo propius etiam ad Philosophicam rationem accedere ei interdum permittit, quam veterum illis licebat Oratoribus (*b*); modo ita tamen caute hoc faciat & moderate, ut sui operis generales, quas nuper commendavimus, leges non migret. Logica igitur de docendo ac demonstrando præcepta, ac perspicuitatis & roboris orationi suæ conciliandi consilia, diligenter observet; omni longe rejecta spuma inanium verborum puerilique conclusionum ineptarum fuco; hac cura philolopho nihil cedat, suo licet illo quem indicavimus, non philosophorum more, procedens. *Æque firmo gaudeat rationum robore ac Philosophus; sed non æque abstractarum, nec ad methodi leges æque subtiliter concatenatarum: æque simplicem ac vulgus, sed non æque incuriosum & vacillantem adhibeat argumentandi modum* (*c*).

D 2

Funda-

(*b*) Itaque in S. Oratione, ubi illa præcipue ad docendum composita est, quod non raro obtinet, tolerantur quoque, materiæ indole ita postulante, distinctiones plures & apertiores, ac definitiones paullo breviores & nudiores; modo non sint nimis vel multæ vel subtiles, quales etiam in cathedra Academica adhibitæ memoriæ sæpe plus onerant quam adjuvant, mentemque fatigant magis quam illustrent. Multo minus Conciones imitentur Tabulas quasdam synopticas, ut quorundam perversus fert usus, sceleton quasi quoddam orationis componentium aridum & nudum, sine succo, sine sanguine vel carne; quorum sermones non inutiles minus esse solent, quam injucundi atque tædii pleni.

(*c*) SULZER l. c. voc. Beweisarten.

Fundamenta igitur non ponat nisi solida & apta; quasque elegerit assertorum suorum rationes, eas ita explicare & adornare noverit, ut luce radiare clarissima singulæ videantur. Quia vero duplicis generis S. Oratori argumenta tractanda sunt. partim *S. Scripturæ oraculis*, partim *ratiociniorum* fulcris nixo; quod ad illa quidem attinet, non modo dictum S. Codicis ad rem quam proponit aptum & vere pertinens, sollicito ejus præmissis examine afferre debet, (qua in re quam misere & turpiter sæpe peccatur!), sed vim etiam ac nervum, qui ei inest probandi, perspicue demonstrare, ut sentiant assensum suum potenter cogi qui audiunt (*d*). *Ratiocinia* autem, (quorum nullum est genus, quo non possit recte uti), neque *formæ* licet neque *materiæ*, ut loquuntur, violatis legibus, Orator liberiori tamen & laxiori quasi habitu induit, a Rhetoribus passim definito: ne vel specie jejuna audientibus displiceant, vel, quod sæpe monuimus, mentes, nexui veritatum universalium acute perspicendo minus adfveras, nimia subtilitate fatigent. Quam etiam ob rem, vel ideas ad prima usque sua quasi stamina persequi, vel ratiociniorum seriem ad universalissima principia perducere, omnino est ab ejus popularitate alienum. *Syllogismum* adhibere quoties opus est, in *Epicherema* fere mutare novit, in cujus singulis *præmissis*, quas vocant, accurate copioseque exponendis, illustrandis & confirmandis tamdiu commoratur, donec nulla vel obscuritatis vel dubitationis umbra relicta, conclusionis vim

recu-

(*d*) Quæ magis ornandi causâ & quasi in transcurso interdum allegantur dicta S. S. hic non spectari, sed argumentorum loco adhibita, ex quibus ipsa demonstratio ducitur, vix monere opus. Sed tamen illa etiam non temere arripi, verum judicio adhibito seligi debent, ne alienis omnino locis inepte ac imperite intrudantur.

recusandi nulla potestas, nulla calumniandi, nulla elabendi rima superesse amplius videatur (e). Quæ in *Entbyemmate* quoque adornando, cum illo utendum sibi esse iudicat, similiter observat. Ad *Inductionis* vero opem, utpote facillimæ & magis popularis, lubentissime confugit; *exemplorum similitumque* aptorum enumeratione vivida, mentes auditorum ad assensum felicissime adducens (f). *Analogiam* modo quandam factorum rerumque spectans, conclusionem suam sapius repetendi occasionem hinc nanciscitur; quia ex singulis factis similibus, quorum quodque peculiarem vim sensualem exserit, eadem semper efficitur. Unde illud ei commodi enascitur, ut in eadem possit veritate exponenda diutius commorari, plura ejus quasi latera spectanda obvertere, & eo illam efficacius animis imprimere. In quo simul representationes phantasiæ gravissimas cum sensu quodam animi callide studeat connectere; quod nec difficile est, cum quidquid in salutem felicitatemque hominum insignem habere vim videatur, viri honesti sensum non possit non mox excitare. Oratoris autem ipsius persuasio vivida, si au-

D 3

ditori-

(e) Cfr. CICERO de *Invent.* L. I. C. 34-42; qui *Epicherematis* quidem vocabulo non utitur, sed *Ratiocinationem* vocans, conformationem tamen ejus præclare describit: nec non ERNESTI l. c. §. §. 121, 122, 133.

(f) ERNESTI l. c. C. XI. §. 140, rectissime, *Exempli*, inquit *exornatio cernitur primo, in copia idonea delectorum factorum, consuetudinum, legum, dictorum: deinde in exemplis istis, ceterisque, sententiarum adjunctione juvandis, & urgendis: quod fit ratione reddenda e natura rerum, cur ita fiat, factumque sit, vel præceptis morum, cur ita fieri debeat, aut debuerit, vel potuerit. Hoc plerumque negligitur a dicentibus: sed in eo est & ornatus, & vis maxima in argumentando.* Cfr. CICERO l. c. C. 32.

ditoribus eandem sentiendam præbere valuerit, sæpe non minus efficit quam argumentum lucidissimum. Etiam acuti homines vix dubitare de rebus audent, quas alios, non minus acutos viros, firmissima persuasione amplecti vident; plebs autem nullo modo eo audaciæ procedendum sibi judicat. Ubi itaque rationes præterea accesserint planæ & graves, certus esse Orator potest de animis auditorum suorum feliciter vincendis (g). Quare magni est utique momenti, ut Sacer imprimis Orator ipse persuasionem non levibus temere argumentis superstructam, sed exquisitæ & accuratæ meditationis diligentia nixam, ad hoc opus adferat: alienisque ab officio suo consiliis quibuscunque rejectis, nullum sibi alium proponat scopum, quam illum cui feliciter adtingendo, & hæc opera sua unice dicata & totum munus suum consecratum, esse debeat (b).

§. X.

(g) SULZER I. c. voc. *Lehrende Rede*. Quadrat ad hanc rem quod dicit CICERO de *Invent. L. I. C. XVII. Auditor cum eum quem adversarii perturbatum putant oratione, videt animo firmissimo contradicere paratum, plerumque se potius temere adsensisse, quam illum sine causa confidere, arbitratur.*

(b) Ad veram Tractationis, & specialiter etiam Argumentationis oratoriæ indolem discendam, & exemplum quod hac in parte imitatione diligenti exprimere studeant, cognoscendum, utilius fuerit Eloquentiæ, etiam Sacræ, studiosis, DEMOSTHENIS & CICERONIS Orationes legisse & accurata meditatione trivisse, quam plurimas evolvisse sic dictas postillas, sæpe jejunas & aridas, sæpe eruditionis intempestiva affectatione plebis captui minime accommodatas, sæpe verbositate parum castigata diffluentes, sæpe vaga & mystica elocutione obscuras,

§. X.

Aliis Orationis partibus percurſis, ut de poſtrema, quam *Epilogum* vocant, agamus, ſuperest; quæ neceſſaria eſt, non modo ne extremo veluti articulo trunca appareat oratio, ſed etiam, quod aptiſſimam præbet facultatem, quæ dicta latius ſunt, quaſi in compendium redigendi, & efficaciter cum memoriæ, tum animo auditorum inculcandi ac imprimendi. Partes ejus ſunt, ex doctrina Rhetorum, imprimis duæ, *Recapitulatio* & *Affectuum Commotio*. Magnæ utraque utilitatis S. Oratori eſt; ac illa tum quidem præcipue, ſi oratione longiore caput aliquod Religionis Chriſtianæ explicuit: quo factò, latius propoſitæ & clare jam deſcriptæ ſtabilitæque doctrinæ, quaſi tota regio, quam longiore itinere ſenſim hætenus percurrimus, in parvam imaginem contracta, unica tabula ſpectanda utiliſſime ſiſtitur. Quamdiu ſucceſſive & per partes propoſitio confirmata fuit, nullus quaſi articulus orationis ſolus ad totam rem demonſtrandam ſuffeci fuit; cum vero omnes partes ad unam ideam efficiendam principalem conjunguntur, communem vim omnium complectentem, ac propoſitionem cum plena ſua demonſtratione ſiſtentem; tum demum finis orationis primarius ſufficienter obtinetur. Recte igitur, *hic, ſi usquam*

---

multisque aliis vitiis a recta ratione oratoria quam alieniſſimas; quibus imitandis multi Oratores S. veræ Eloquentiæ viam præſertim deſerunt. Pauca tamen, recentioribus temporibus edita, excipiendæ ſunt. Nimis facile putant multi, ad populum recte verba facere; eamque ob rem orationes quoque hujus generis nimis feſtinant in publicum edere. Res vero eſt, quæ ut feliciffimo fiat ſucceſſu, acre judicium, elegans ingenium, doctrinam accuratam, & multam induſtriam requirit,

quam totos esse eloquentiae fontes aperiendos, QUINCTILIANUS judicat (a). Et ab hac parte imprimis orationis successum pendere, censent Rhetores (b). Argumenta autem non langvide aut nude colligantur, ac quasi numerentur; sed vivide ac fortiter conglobentur, sententiarum novarum & gravissimarum pondere adjuncta: nec diu cuique inhærendum, ne in alteram orationem Epilogus monströse excrevisse videatur; sed ex confertim densatorum vi, persuadendi efficacitas speranda. Itaque nec singula orationis momenta repetantur, sed illa præcipue, quæ maxime illustria & validissima sunt, atque proxime ad scopum propositum tendunt. *Commotio affectuum* quibus adminiculis adjuvari possit, explicare jam nihil opus est; quod alio loco rectius docetur (c). Cui rei summo sane studio, in hac imprimis parte incumbere oratorem oportet; ut auditores de veritate assertorum suorum plene jam edoctos, ad obsequii quoque dictis suis præstandi conatum permovere valeat. Non enim ei perinde est, utrum intellectu tantum comprehensa veritas, intra illius assensum gignendum subsistat, an animi quoque sensu concepta, vi in hunc agat efficaci, itaque ei imprimatur, ut durabiles quasi aculeos relinquens, totius vitæ agendæ propositum ac studium efformet. Quam rationem etsi ubique sequi debet, tamen nullo loco neque aptiorem neque magis necessariam esse, res ipsa loquitur. Hic enim jam quasi conclusio ex omnibus ante dictis formanda est, hic mentes auditorum Ora-

tor

(a) *De Instit. Orat.* L. VI. C. i. fin.

(b) Cfr. SULZER l. c. voc. *Beschluß*.

(c) Cfr. si placet Celeb. SULZER l. c. vocc. *Evidenzschaffen*, & *Lehrende Rede*; nec non Diss. *de Officio Oratoris S. in argumentis inveniendis*, hic Aboæ a. 1778. a Plur. Rev. & Præcl. Dn. Mag. RYDMAN editæ, §. III.

tor habet sufficienter præparatas, atque jam dimittendas tales, quales illas esse & permanere velit. Quod ad illam specialiter attinet formam, quam vel *Usus* vel *Applicationis* nomine Epilogo suo Concionatores Sacri dare solent; necessarium minime est, ut ubique observetur. Et nomen & res ab *Analyticarum* imprimis & *Dogmaticarum Concionum* more existit; in quibus, textus vel thematis explicatione præmissa, *usum* aliquem, ad auditores ab illo ita tractato redundantem indicare, necessarium putabatur, ne plane sterilis ista opera videretur (*d*). Quod itaque institutum, in Orationibus S. syntheticis & practi-
cis non æque commode locum invenit. Distributio auditorum in certas classes, atque generaliter in contentione dictorum facta ad singulas, specialis in parte Epilogi posteriore. *Applicatio*, interdum utique apta est & utilis; argumento concionis, maxime didactico, ita ferente: sed neque necessaria semper, neque etiam omni materiæ satis conveniens (*e*). Cogere itaque omnes Epilogos ad hanc

E

for-

(*d*) Illum *usum*, sive illos *Usus*, (namque notum est, *quinquefarium* fere consuevisse dispesci), nunc singulis mox subijciebant Concionis partibus, nunc ad finem tractationis rejiciebant. *Orationum* nomine tales homilias *proprie* semper venire non posse, facile intelligitur.

(*e*) Quod idem statuendum de illa speciali parte *Epilogi*, quam inter istam *Auditorum in Classes* quasdam *Distributionem*, & dictorum ad quamvis earum *Applicationem*, solent interponere, quaque singulos ad conditionem mentis suæ *explorandam* adhortari atque adducere student. Namque si in Contentione satis accurate & definite, ad quod genus hominum Oratio imprimis pertineat, demonstratum fuerit; speciali ista cura non æque opus est, ac in applicando themate mere dogmatico, (cujusmodi adhibendorum morem, nisi ad praxin mox di-

formam studere, ineptissimum est: quæ etiam nonnunquam, (nisi tectius adhibeatur), distributionis istius subtili ac didactico more solvit *Perorationis* vim, & unitatem illam ejus, dictorumque omnium in unicam quasi primariam representationem, conjunctionem, affectuum vi efficaciter adjuvandam, (in qua summam positam esse laudem Epilogi docuimus), inturbat. In genere observamus, ineptias redolere, si quis omnia argumenta velit ad unam tractationis formam quamcunque cogere, & eam tanquam perpetuam normam exacte sequi. Quare hac in parte, ut in aliis, (salvis modo generalibus quas attulimus Epilogorum condendorum legibus) Oratori ipsi, judicio & ingenio prædito, debitaque cognitione & eruditione instructo, definiendum relinquimus, quid quovis loco, cuivis argumento, atque cujuslibet orationis rationi, convenientissimum & opportunissimum reperierit (f).

---

ligerenter conferantur, cordati harum rerum arbitri minus laudant). Sæpe in applicanda aliqua doctrina ad unum modo genus, tota concio recte potest versari; neque omnino necesse est, ut omnia genera in quovis Epilogo semper quasi lustrentur. Sæpe, quod nimis multas classes Orator complectitur, nonnisi pauca ad quamvis verba facere potest: qualis opera brevis ac defunctoria, tanto consilio minime satisfacit Etc.

(f) Quare dicit PONTOPPIDAN, *Colleg. Past. Pract. Cap. XXX.* Fråge vi hvad Epilogi egentliga innehåll bör vara, så svaras i allmänhet, at deruti, liksom i det öfriga af Predikan, ej bör vara något tvång til vissa resor, utan Predikanten behålla sin frihet, at handla nu så, nu annorledes, hållt då alla texter eller themata ej låta sig afhandlas på et sätt; hvarföre deras slut ej heller kan alltid vara af en inråttning. P. 276, Ed. Svec.